

**ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И
ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ**

**THE LEGAL FRAMEWORK AND THE
ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE
SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа
„Привредноправни оквир и економски развој држава
Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у
Новом Саду, у организацији
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Ненад Аврамовић, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Радица Шиповац, редовни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Маријана Младенов, доцент
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Ненад Бингулац, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

Тираж:

250

ИСБН 978-86-6019-099-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ - МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЈЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG RONRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЋО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф опште и теоријске катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ

Саветница декана на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ, доцент - председник Организационог одбора

ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ, доцент

ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ, ванредни професор

ДР САЊА ШКОРИЋ, доцент

ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ, доцент

ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ, доцент

ДР МАРКО СТАНКОВИЋ, доцент

ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ, доцент

МСР. ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

МСР. СТЕФАН ДИТРИХ, асистент

МСР. ВЛАДИМИР АВРАМОВИЋ

МСР. ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ, асистент

Секретар:

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

Dr Dalibor Krstinić, docent

*Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: krstinićdalibor@yahoo.com*

Msr. Jovana Vasiljković, asistent

*Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: vasiljkovicjovana5@gmail.com*

EKONOMSKI ASPEKTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U DRŽAVAMA JUGOISTOČNE EVROPE

Apstrakt:

Zaštita i unapređenje životne sredine je značajan globalni problem savremenog društva koji zahteva pronalaženje načina za racionalno korišćenje prirodnih resursa. Stoga se danas odnos prema životnoj sredini nameće kao imperativ, jer zagađenost i zaštita životne sredine dugi niz godina predstavljaju jedan od najrelevantnijih problema čovečanstva koji je izuzetno aktuelan i u žiži interesovanja svetske javnosti. Kako bi bila podstaknuta aktivna zaštita životne sredine, pored pravnih normi i standarda, neophodni su i ekonomski instrumenti koji se koriste u zaštiti životne sredine i koji treba da obezbede sredstva za finansiranje zaštite životne sredine. Međutim postavljaju se pitanja u kojoj meri su ekonomski instrumenti, odnosno sistemi finansiranja zaštite životne sredine primereni stepenu zagađenja i stanja životne sredine, od kojih parametara zavisi ulaganje, a i odnos prema zaštiti životne sredine, da li je su skladu sa normativnim rešenjima i da li zavisi od stepena razvijenosti države? Odgovori na postavljena pitanja biće predmet proučavanja u okviru rada sa posebnim fokusom na stanje u državama Jugoistočne Evrope.

Ključne reči: *zaštita životne sredine, države Jugoistočne Evrope, ekonomski instrumenti*

UVOD

Zaštita životne sredine, očuvanje prirodnih vrednosti i zdravi uslovi života predstavljaju jedno od osnovnih ljudskih prava i sve su više

u fokusu svetskog interesovanja, sa ciljem nalaženja što boljeg i efikasnijeg rešenja. Prirodni resursi, odnosno životna sredina su se dosta dugo posmatrali i proučavali iz čisto ekološkog aspekta, no oni nisu samo to, oni su i deo svetske privrede, tj. ekonomskog sistema i donose ogroman profit. Između ekologije i ekonomije postoji međuzavisnost i to u dva smera: prirodna sredina → ekonomija i ekonomija → prirodna sredina.¹ U razvoju čovečanstva postoji nekoliko faza odnosa čoveka i životne sredine, vremena kada je on bio samo njen puki deo, preko faze kada je počeo da je eksploatiše do faze kada upravlja njome i narušava je, proizvodeći sve veću ekološku krizu. Tako da je pitanje životne sredine deo i kulturološkog i sociološkog segmenta, a ne samo finansijskog. Životna sredina, kao izvor prirodnih resursa predstavlja izvor života, nudi resurse koji su nesumnjivo neophodni za razvoj civilizacije ali predstavlja i najveće mesto zagađenja i otpadaka, produkata ljudske aktivnosti. Zato je važno ekonomiju i profit usmeriti i ka dobrobiti i održavanju životne sredine a time i održavanju ljudske egzistencije, uopšte, podići nivo svesti ljudi o važnosti održanja životne sredine i time u većoj meri uključiti etičku odgovornost ka svetu u kome živimo. Tradicionalna rešenja nisu uspela da se izbore sa sve većom potrošnjom resursa, zagađenjima, klimatskim promenama ostalim posledicama neracionalnog korišćenja i nemarnog odnosa prema ovoj temi, te je neophodno implementirati i sprovesti nove programe, sporazume i konvencije namenjene zaštititi životne sredine i održivog razvoja. Zaštita životne sredine predstavlja veoma kompleksan problem i sastoji od niza mera: preventivnih, reparativnih, ekonomskih, pravnih, obrazovnih, tehničkih i tehnoloških. S obzirom na relevantnost i kompleksnost životne sredine u radu ćemo napraviti osvrt na pojam i značaj iste. Rad i posvećenost njenom očuvanju i postizanju održivog razvoja su različitog stepena širom sveta i zavise umnogome od ekonomske stabilnosti, stepena razvoja, ali i od informisanosti javnosti i nivoa svesti građana i poštovanja zakona i pravne regulative. Stoga je neophodno da se ekološke performace prikazuju prema geografskim područjima i zemljama. Iz tog razloga je i razvijena metodologija Indeksa performansi životne sredine, tj. Indeksa ekoloških performansi (engl. *Environmental Performance Index*). Uz pomoć ovog indeksa kreira se politika zaštite životne sredine i donošenja odluka u vezi sa upravljanjem prirodnim resursima. Pored toga identifikuju se i ključna područja u kojima bi trebalo popraviti stanje po uzoru na prakse drugih zemalja koje su u tim područjima ostvarili relevantn rezultate.² Navedena metodologija ima veliku vrednost

1 Milanović M., Cvijanović D., Cvijanović G., (2008). Prirodni resursi, ekonomija-ekologija-upravljanje, Beograd, Institut za ekonomiku poljoprivrede, str. 29.

2 Janković-Milić, V., Jovanović, S., Krstić, B., (2012). Analiza ekološke dimenzije održivog razvoja zemalja Jugoistočne Evrope na osnovu EPI metodologije. Teme, 36 (2), str. 462.

zato što može da ukaže kako na prednosti tako i na nedostatke u različitim zemljama a i u različitim područjima ekološke politike.

POJAM I ZNAČAJ ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Najšire definisanje i određenje životne sredine glasi da je to površinski omotač zemlje na kome se razvija živi svet i obuhvata žive organizme i obuhvata zemljište sa kojim oni razmenjuju energiju i materiju.³ U pravnom smislu, životna sredina je skup prirodnih i stvorenih vrednosti čiji kompleksni međusobni odnosi čine okruženje, odnosno prostor i uslove za život.⁴ Životna sredina predstavlja oblast kojom se prvenstveno bavi ekologija, a vremenom je dobila i širi kontekst i postala deo izučavanja političke teorije, ekonomije, etike i prava. Proučavanje funkcije i značaja životne sredine važno je za opstanak svih živih organizama na planeti Zemlji. Zdrava životna sredina je temelj ljudske civilizacije i utiče na kvalitet našeg života i neophodno je da što više pažnje i truda uložimo u njenu zaštitu. Ona obezbeđuje čist vazduh, čistu vodu, resurse koji su nam potrebni i utiče na klimu ali nije neiscrpan i beskonačan izvor, što čovečanstvo još ne shvata i svojim nemarnim delovanjem preti da dovede do ekološke katastrofe. Svi prirodni resursi dele se na dve grupe: obnovljive (neiscrpljive) i neobnovljive (iscrpljive).⁵

Kao krajnji cilj efikasnog ljudskog delovanja na planeti i svesti o čuvanju našeg okruženja označen je održivi razvoj, čiji je koncept intrigirao javnost i bio predmet rasprava i sporenja, ali je činjenica da će njegovo dostizanje omogućiti ravnomerno korišćenje resursa na planeti i prestanak nanošenja ogromne štete životnoj sredini. Održivi razvoj je termin koji se često ide ruku pod ruku sa temom zaštite životne sredine i definisan je kao „nivo razvoja koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije, a da se ne ugrožava mogućnost zadovoljavanja zahteva budućih generacija.“⁶

Druga polovina XX veka impresivno je proširila spektar istraživačkih disciplina, nastala su potupno nova ili granična područja ekološke provinijencije, ali su u istom razdoblju zabeleženi brojni, raznoliki i brutalni primeri državnog ili društvenog nasilja nad prirodom i

3 Todić D., (2012). Vodič kroz EU politike – životna sredina, Beograd, Evropski pokret, str. 387.

4 Zakon o zaštiti životne sredine, Sl. glasnik, br. 135/04, 36/09, 36/09, čl. 3, stav 1, tačka 1.

5 Milanović M., Cvijanović D., Cvijanović G. op. cit. str. 60.

6 Mišković D., Petrović O, Babović J., (2013). Održivi razvoj i zaštita životne sredine, Novi Sad, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, str. 14.

prirodnim ambijentom čoveka.⁷ Ekološka problematika dobija univerzalni karakter i epohalni značaj.⁸ Zainteresovanost za životnu sredinu i njenu zaštitu prvo se javila na Zapadu, a kasnije proširila i u svim delovima Evrope. Pojam prava na zdravu životnu sredinu uveden je Stokholmskom deklaracijom (*Stockholm Declaration on the Human Environment*) 1972. godine. U tada usvojenoj Deklaraciji, kao osnovni cilj ekološkog razvoja navodi se smanjenje rizika u pogledu uslova života i poboljšanje kvaliteta života, uz poklanjanje posebne pažnje zaštiti životne sredine pri ostvarenju ovih ciljeva.⁹

Jedinstvenim evropskim aktom i Ugovorom o Evropskoj uniji data su EU izričita ovlašćenja u domenu zaštite životne sredine. Kada je 1987. godine stupio na snagu Jedinstveni Evropski Akt, u njegov tekst unet je poseban deo o životnoj sredini. Pored definisanja pojmova, ovaj Akt određuje i ciljeve zajednice i principe na kojima će se temeljiti njihovo sprovođenje. Ciljevi i principi ekološke politike Zajednice po prvi put su postali obavezujući za države članice. Ekološka zaštita je dobila na težini i Maastritskim ugovorom¹⁰ kojim su propisani novi ciljevi zaštite životne sredine, a EU data veća nadležnost. Poslednje dve decenije se i u Jugoistočnoj Evropi ovom pitanju daje na značaju, naročito zbog prijema i želje za pristupanjem Evropskoj uniji, kao značajnom faktoru zaštite životne sredine. Životna sredina dobija novo i značajnije mesto u ustavima zemalja, zakonima i drugim normativno-pravnim aktima, formiraju se novi, stručni organi zaduženi za bavljenje i rešavanje pitanja i problema vezanih za ovu oblast.¹¹ Relevantno je istaći da je potreba da se problemi

7 Despotović Lj., (2002). Ekološka paradigma, Novi Sad, Stilos, str. 7.

8 Despotović, Lj., (1989). Ekologija kao kritika modernosti u : Ekologija i kriza: zbornik, Novi Sad, Polja, str. 15

9 Pored usvojene Stokholmske deklaracije istom prilikom doneta je i Odluka o osnivanju centralnog organa Ujedinjenih nacija koji bi se bavio problemom zaštite životne sredine i koordinacijom aktivnosti na ovom planu – Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu – UNEP (*United Nations Environment Programme*), (Višv u: Stopić, M., Dičić N., Zorić J., (2009). Pravci zaštite životne sredine u Srbiji, Beograd, Beogradski centar za ljudska prava).

10 Poznatiiji pod naslovom Ugovor o evropskoj uniji, potpisan 7.2.1992., u Maastrihu. Ugovor iz Maastrhta, EurActiv.rs. (2019, Jun, 12). Preuzeto sa: <https://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/6430-ugovor-iz-maastrhta-20-godina-posle->

11 Aktuelna ekološka politika i značaj zaštite životne sredine podrazumevaju određene ciljeve i zadatke koje je neophodno da ispune udruženo sve zemlje, jer je životna sredina opšte i univerzalno pitanje. Opšteprihvaćeni ciljevi i zadaci su: uključiti problematiku životne sredine u sve sfere politike, odlučivanja i upravljanja, institucionalno jačanje kontrole životne sredine, obaveštenost i upućenost u promene u životnoj sredini, jačanje sistema kontrole životne sredine, razvijanje podizanja svesti i ekološkog obrazovanja, razvijanje i primena nacionalnih i

zaštite životne sredine, nejednakosti i proizvodnje hrane rešavaju zajedno, što je dovelo do usvajanja Milenijumske deklaracije 2000. godine, u kojoj je jedan od istaknutih ciljeva bio zaštita i unapređenje životne sredine. Međutim u politici kreiranja budućeg razvoja zasnovanog na ostvarenju njenih ciljeva bilo je raspolaganje kvantitativnim pokazateljima stanja životne sredine, što je bio povod da se objavi pomenuti Indeks održivosti životne sredine.¹²

Kao proizvod rada Evropske zajednice koja se ozbiljno bavila ekološkim problemima i pitanjem životne sredine, uspostavljena su osnovna načela¹³ za zaštitu životne sredine koja su prihvaćena i primenjuju u svim zemljama članicama EU, a u poslednjih desetak godina su postala obavezna i deo sistema zaštite životne sredine i u Jugoistočnoj Evropi, čak i u zemljama koje su još u procesu pristupanja.¹⁴

ODNOS EKONOMIJE I ŽIVOTNE SREDINE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

Medusobni uticaj i odnos ekonomije i životne sredine je odavno ustanovljen ali još uvek predstavlja izazov i nedovoljno istraženo područje. Prirodni resursi i životna sredina su za ekonomiju besplatan resurs za eksploataciju i sticanje profita. Industrijalizacija, tehnologizacija i globalizacija dovele su do toga da je životna sredina ugrožena i da se neki njeni delovi potpuno ugase i nestanu, i tako postanu neobnovljivi izvori energije. Osnovni cilj i zadatak ekonomije u odnosu na prirodnu sredinu svodi se na iznalaženje postupaka i metoda kojima se obezbeđuje najefikasnija prerada resursa prirode u dobra i usluge za ljudske potrebe. Suprotstavljenost ciljeva ekonomije i ekologije ispoljava se dominantno kroz suprotstavljenost mera i principa

lokalnih programa zaštite životne sredine, uključivanje troškova životne sredine u sistem predviđanja, jačanje sistema zaštite životne sredine od prirodnih nepogoda i razvoj malootpadnih tehnologija, transformacija tehnoloških procesa u energetski i resursno efikasne. (Više u: Krstić, B., Jovanović, S., Stanišić, T., Stojanović, M., (2012). Državna pomoć – instrumenti za zaštitu životne sredine u Evropskoj uniji i Srbiji, Ekološke teme, 50 (2), str. 205-220).

12 Janković-Milić, V., Jovanović, S., Krstić, B., (2012). op. cit. str. 464.

13 U najznačajnija načela spadaju: načelo održivog razvoja, načelo predostrožnosti, načelo integralnosti, načelo zagađivač plaća i korisnik plaća, načelo da ekološka šteta mora da bude ispravljena na izvoru zagađenja, načelo supsidijarnosti, načelo proporcionalnosti i načelo informisanosti i učešća javnosti. Više o načelima u: Čavoški A., (2007). Osnovi ekološkog prava Evropske unije, Beograd, Pravni fakultet Union, str. 14-21.

14 U procesu pristupanja Evropskoj uniji su Srbija, Crna Gora, Makedonija i Albanija.

zaštite prirodne sredine i primene mehanizma tržišta u alokaciji društvenih resursa.¹⁵ Ekonomski sistem koji ne vrednuje prirodne resurse na adekvatan način i koji stimuliše neograničen ekonomski rast, uprkos ograničenim resursima, dugoročno je neodrživ. Na relaciji ekonomija – ekologija postoje određene suprotnosti, ali je nužno iznalaženje njihove uzajamnosti i tendencija preovladavanja ekonomskih nad ekološkim aspektima razvoja. Neophodan je društveni konsenzus o tome da se određeni ekološki kvalitet okruženja žrtvuje zarad ekonomskog blagostanja. Suprotstavljenost i međuzavisnost ekonomije i ekologije u savremenim uslovima nalazi sintetizovani izraz u pojmu održivi razvoj.¹⁶ Razvijene i nerazvijene zemlje imaju različit uticaj na životnu sredinu. Razvijene zemlje, sa visokim nacionalnim dohotkom, eksploatišu i narušavaju životnu sredinu u većoj meri, dok manje razvijene zemlje karakteriše nizak dohodak, slabo razvijena industrijalizacija i manje prirodnih resursa. S druge strane, one, usled loše ekonomske situacije i ekonomskog razvoja takođe nanose štetu životnoj sredini zagađivanjem i nedostatkom investiranja u nove tehnologije koje smanjuju štetne nusprodukte proizvodnje, nepostojećim sistemima upravljanja korišćenja resursa, te ne čine mnogo za poboljšavanje kvaliteta životne okoline i ne dostižu propisane evropske standarde.¹⁷ Usitnjavanje ekonomskih sistema, strukturne promene, preorijentacija ekonomije sa planskog na tržišno privređivanje, krupni politički lomovi, pa i ratna zbivanja na ovom području odražavaju se na ekonomski rast zemalja u tranziciji koje čine većinu zemalja Jugoistočne Evrope.¹⁸ Zemlje u tranziciji karakteriše loša ekonomska situacija i ulaganje uglavnom u infrastrukturu i energetiku, a veoma malo u direktnu proizvodnju i ostale grane privrede. No, krajem XX veka zemlje Jugoistočne Evrope postale su zanimljive stranom tržištu upravo zbog prirodnih resursa i sirovina kojima raspolažu. Izvoz sirovina je značajno porastao pa potrošnja prirodnih resursa bez sistema kontrole i upravljanja prete da dovedu do nesagledivih posledica. Ovo saznanje izazvalo je zabrinutost i pokrenulo je među prvima zemlje razvijenog Zapada da donesu različite mere i korake. U proces je uključena i ekološka ekonomija,¹⁹ sa ciljem podizanja svesti o prirodnom kapitalu.

15 Više u: Riznić, D. et al. (2017). Ekonomski aspekti održivog razvoja i uticaj na životnu sredinu. Zbornik Međunarodne konferencije o obnovljivim izvorima električne energije – MKOIEE, 4 (1), str. 139-147.

16 Trivić N., (2006). Ekonomija i ekologija-jedinstvo i/ili suprotnost, Anali Ekonomskog fakulteta u Subotici. (16) str. 3-12.

17 Više u: United Nations Environment Programme (2019, Jun 15), Preuzeto sa: <https://www.unenvironment.org/>

18 Mrdaković Cvetković R., (2006) Privredni razvoj i priliv inostranih zemalja u zemlje u tranziciji, Ekonomski anali, 51 (171), str. 77.

19 Nova naučna disciplina nastala u okviru sinteze društvenih i prirodnih nauka, nazvana ekološka ekonomija, obraća posebnu pažnju značaju zakonima termodinamike u procesu ekonomske aktivnosti, čime se obezbeđuje privredna aktivnost uz očuvanje životne sredine u realnim okvirima održivog razvoja.

Ova grana ekonomije analiziranjem i procenjivanjem cene zagađenja, deforestacije, klimatskih promena i bori se za održive bilanse i što manja zagađenja. Uviđanjem značaja životne sredine i drugačijim pogledom na ovu problematiku nastoji se da se ekonomija usmeri ka njenom održanju i čuvanju i da postane vodeći faktor njene zaštite, a ne najveći uzrok njenog uništenja. Država, odnosno vlada zemlje dobija svu odgovornost na rešavanju ovog pitanja i postaje finansijer mera i sistema zaštite i promoter adekvatnog i društveno odgovornog odnosa i ponašanja. Finansiranje zaštite sredine zemlje sprovodi se sredstvima budžeta države, sredstvima iz lokalnih samouprava, uz pomoć sredstava pravnih i fizičkih lica, međunarodnim sredstvima – donacijama, posebno fondovima Evropske unije. Zeleni fond predstavlja posebno oformljen fond iz budžeta zemlje koji je namenjen finansiranju programa i projekata zaštite životne sredine – dakle, projekata iz oblasti zaštite i poboljšanja kvaliteta vazduha, vode, zemljišta, šuma. On svojim sredstvima potpomaže i finansiranju sanacije deponija, smeštanja otpada i reciklaži. Zeleni fond je takođe povezan i sa zelenom ekonomijom²⁰ i svakom aktivnošću, pa i edukativnom, koje pomažu i doprinose zaštiti životne sredine i održivom razvoju i koja treba da pruži odgovor na dva pitanja koja su od izuzetnog značaja: kako zaštititi i sačuvati resurse prirodne (životne) sredine, a da se istovremeno obezbedi kontinuiran i ekonomičan razvoj u budućnosti, i koje uslove treba obezbediti da bi se omogućio prelazak sa potrošački orijentisanog neograničenog ekonomskog razvoja na dugoročno održivi ekonomski razvoj, koji je usklađen sa mogućnostima i ograničenjima ekosistema.²¹ Za sredstva Fonda mogu da apliciraju pravna i fizička lica sa sedištem ili prebivalištem države o kojoj je reč. Lica kojima Fond odobri tražena sredstva moraju da ih koriste u skladu sa zakonom, nacionalnim strategijama i programima i da ih koriste namenski za tačno utvrđene namene. U suprotnom, korisnik je dužan da novac vrati. U slučaju da je pritom naneo štetu životnoj sredini, odgovaraće i za to, prema posebnom zakonu i ugovoru. Sve ove aktivnosti je obavezna da prati i kontroliše država, odnosno nadležno ministarstvo. Ekonomija treba da postane potpora i pomoć ekologiji, njen stub i oslonac, a ne njen direktni neprijatelj.

Jugoistočna Evropa se tek u poslednje dve decenije polako povezuje i uključuje u regionalne i međunarodne mreže zemalja koje su odavno deo finansijskog mehanizma podrške i zaštite životne sredine i ima dobru perspektivu za postizanje uspešnosti na ovom planu. Ovaj region je u procesu transformacije i tranzicije ali je i te kako važan partner zemalja EU

20 „Ekonomija čiji rezultati dovode do poboljšanja ljudskog blagostanja i socijalne jednakosti, dok značajno smanjuje rizike po životnu sredinu”, (UNEP – United Nations Environment Programme (2019, Jun 15), Preuzeto sa : <https://www.unenvironment.org/>).

21 Više u: Riznić, D. et al. op. cit. str. 139-147.

i predstavlja područje sa velikim potencijalom u oblasti obnovljivih izvora energije. Karakteriše ga bogat veliko i raznoliko prirodno okruženje, planinski, mediteranski i kontinentalni regioni. Iako bogat resursima i netaknutim ekosistemima, ovaj region je i problematičan i karakteriše ga visok stepen zagađenosti kao jedan od najvećih problema i pretnji po klimu i životnu sredinu. Njegov privredni razvoj jeste slab i zasniva se na zastarelim načinima proizvodnje koji zagađuju životnu sredinu.²²

Praksa i analize stanja zaštite sredine pokazuju da se ne poštuju usvojeni propisi. Sprovođenje većeg dela propisa EU karakteriše postupak transpozicije propisa EU u nacionalni pravni sistem koji se sprovodi za Direktive, dok se Uredbe direktno i neposredno primenjuju. Zbog svoje složenosti sprovođenja propisa u praksi, praktična primena ponekad zahteva izgradnju novih institucija ili reformu postojećih, dodatnu obuku različitih subjekata sistema zaštite životne sredine, dodatna finansijska sredstva i izgradnju odgovarajuće infrastrukture, inovacije u nove proizvode, procese i opremu, dodatne instrumente monitoring emisija ili kvaliteta životne sredine, procenu nezavisnih tela.²³

Evropska unija ulaže značajna sredstva u region Jugoistočne Evrope, sa ciljem da se ojača prekogranična saradnja i poboljšaju uslovi za zaštitu životne sredine. Kao zemlja koja dobija najveću bespovratnu pomoć izdvaja se Srbija. Rešenje velikog dela problema ovog regiona zagađivanja bio bi modernizacija sistema grejanja i reciklaža otpadnih materija te se odvajaju velika sredstva svetskih fondova za sprovođenje projekata koji bi pomogli u stvaranju uslova za sprovođenje potrebnih mera.

22 Tako npr. čak dve termoelektrane sa ovih prostora (iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine) spadaju u najveće zagađivače u Evropi. Istraživanje sprovedeno govori da 16 termoelektrana emituje sumpor dioksid kao 250 termoelektrana zemalja Evropske unije. Razlog tome jeste loš ugalj, zastarela tehnologija, loši filteri, ali i istrajavanje u proizvodnji koja ugrožava zdravlje ljudi i šteti okolini. Prelazak na manje štetne i ekološki prihvatljive izvore energije je jedan od najvećih problema ovog područja i uslov za članstvo u Evropskoj uniji. Pri ovom štetnu načinu proizvodnje se ostaje iz finansijskih razloga, jer bi prelazak na drugi način proizvodnje bio ogroman finansijski izdatak. Termoelektrane na ugalj spadaju u najveće zagađivače i preporuka Evropske unije jeste i njihovo ukidanje do 2031. godine. Drugi veliki zajednički zemalja ovog područja problem jeste odlaganje i neparan odnos prema otpadu i opasnom otpadu. Oba ova problema zahtevaju velika finansijska sredstva i iako je usvojena legislativa, ne deluje podsticajno na smanjenje količine opasnih materija. (Stošić I., Stefanović S., (2012). Investicije i podsticajne mere za zaštitu životne sredine u: Božo Drašković, (redaktor) Ekonomski aspekti ekološke politike, Beograd, Institut ekonomskih nauka, str. 311).

23 Todić D., (2012). op.cit., str. 306.

EKONOMSKI INSTRUMENTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Ekonomski instrumenti, pored ostalih instrumenata ekološke politike, predstavljaju kategoriju koja služi obezbeđivanju ispunjavanja ekoloških ciljeva. Oni mogu biti korišćeni sa ciljem da supstituišu ili budu komplementarni sa ostalim instrumentima politike kao, npr., pravne norme i ugovori o kooperaciji sa raznim privrednim granama. Stoga je neophodno identifikovati okolnosti i uslove pod kojima ekonomski instrumenti mogu dati najbolje rezultate u smislu ekološke efektivnosti i ekonomske efikasnosti, i specifikovati njihove modalitete za implementaciju. Dakle, ekonomski instrumenti mogu biti značajna pomoć regulativi koja već postoji ili u određenim slučajevima, čak zamena za regulativu koja ne postoji.²⁴

Smisao njihove primene jeste „osiguranje pravilnog postavljanja cenovnog mehanizma u oblasti resursa životne sredine, u cilju alokacije i upotrebe tih resursa. Ukoliko se postigne da da resursi budu pravilno (dovoljno visoko) vrednovani, tada će se oni tretirati ravnopravno sa ostalim proizvodnim faktorima, pa će im biti osigurana efikasna alokacija i upotreba. Korektno postavljanje cena resursa životne sredine podrazumeva da je pri optimalnoj upotrebi resursa životne sredine marginalni trošak smanjivanja zagađenja jednak marginalnom trošku štete po životnu sredinu.²⁵

Praksa razvijenih zemalja pokazala je da je korisno primeniti pet vrsta kriterijuma prilikom izbora ekonomskih instrumenata to: ekološka efektivnost, ekonomska efikasnost, jednakost, administrativna izvodljivost i troškovi i prihvatljivost. Adekvatna primena ekonomskih instrumenata na duži rok donosi nesumnjive prednosti: prvo, podstiču se korisne inovacije (što vodi porastu produktivnosti rada i višem kvalitetu outputa), drugo, ostvaruju se znatne uštede (zagađivačima se prepušta da odrede najprikladniji način postizanja utvrđenih standarda eko-zaštite, bez suvišnog administriranja) i treće, pružaju se podsticaji oblikovanju novih simbioza između odgovornog političkog vodstva, privrednog sektora i naučnog pogona (koje su usklađene s temeljnim načelima ekološke politike: zagađivač plaća, plati za što uzimaš, a ne što stvaraš; oporezuj prekomernu potrošnju, a ne rad).²⁶

24 Njegovan Z., (2004). Ekonomski instrumenti kao elemenat održive politike zaštite životne sredine, *Industrija*, 32 (3), str. 14.

25 Bogdanović S., Marjanović P., Filipović M. (1993). *Životna sredina: institucionalni okviri i nove tendencije u politici zaštite*, Beograd, Savezno ministarstvo za životnu sredinu, str. 48.

26 Adžemović M., (2002). Dizajniranje ekološko-ekonomskih instrumenata zaštite životne sredine, *Svarog*, 1 (4), str. 260-272.

Finansijski instrumenti zavise i od oblasti u kojoj se koriste, od mere, od toga da li se koriste uporedo sa pravnom regulativom ili je čak zamenjuju, da li služe kao sankcija ili nagrada, prevencija, od stope razvoja zemlje. Dobro definisanje polje primene ekonomskog instrumenta podrazumeva da su sasvim precizirane zagađujuće materije na koje se deluje, kao proizvodni procesi i proizvodi na koje se primenjuje ekonomski instrument. Oni treba da olakšaju integraciju politike zaštite životne sredine sa ostalim sektorskim politikama, posebno kroz adaptaciju različitih sektora, cenovnog mehanizma i poreske strukture ciljevima zaštite životne sredine.²⁷ Zašto su ekonomski instrumenti efikasni i efektivni politički alati? Ekonomski instrumenti imaju niz prednosti. Ako se pravilno sprovedu – i često u kombinaciji sa komandama i kontrolama – mogu da pomognu da:

- povećaju cene robe i usluga koje štete životnoj sredini, kao i da povećaju prinose na održivije pristupe koji vode ka održivim proizvodnim i potrošačkim obrascima;
- obezbede fleksibilnost zagađivačima ili korisnicima prirodnih resursa za izbor najisplativijih i ekološki efikasnijih mera, minimiziraju ukupne troškove za postizanje cilja kontrole zagađenja,
- stvore dinamičke poticaja za investicije za inoviranje i kontinuirano poboljšanje ekološke tehnologije, stvarajući i ekološke i finansijske koristi
- dodeljuju imovinska prava i odgovornosti, grupe ili pojedince tako da imaju podsticaj i moć da deluju na ekološki odgovorniji način.²⁸

U ekonomske instrumente spadaju porezi, subvencije, razne vrste zajmova, donacija, kredita i domaćih i međunarodnih fondova koji mogu biti korišćeni kao direktna podrška korišćenju i čuvanju ili za podsticanje razvojnih i potrošačkih aktivnosti koji su alternative onima koje štete životnoj sredini, a u nekim slučajevima i kao kazneni instrument države. U zemljama Jugoistočne Evrope subvencionisanje ima sve više udela u zaštiti životne sredine. Međunarodni fondovi i krediti, odnosno međunarodna pomoć čine značajan procenat ekonomskog dela zaštite životne sredine zemalja Jugoistočne Evrope.

Ekonomski instrumenti, kako vidimo, pokrivaju mnogobrojne i različite segmente zaštite životne sredine i pružaju veliku pomoć u borbi za njenu zaštitu i njihov odabir, korišćenje i uspešna funkcija umnogome zavise od privrednog, ekonomskog, pa i pravog razvoja zemlje.

27 Bogdanović S., Marjanović P., Filipović M (1993) op. cit. str. 51.

28 Više u: UNEP Briefs on Economics, Trade and Sustainable Development - Information and Policy Tools from the United Nations Environment Programm, (2019, Jun 16) Preuzeto sa: https://unep.ch/etu/publications/UNEP_Econ_Inst.PDF

STANJE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE ZEMALJA JUGOISTOČNE EVROPE

Na osnovu analize elemenata Indeksa održivosti životne sredine u zemljama Jugoistočne Evrope za vremenski period od 2010 do 2012. godine došli smo do podataka da su pojedine vrednosti nekih područja ekološke politike, kao elementa komponenti pomenutog Indeksa veoma slični ili čak i isti, kao npr. šumarstvo. Zapaža se da su ujednačene vrednosti zabeležene u području bolesti izazvane stanjem životne sredine (u rasponu od 65,5 do 75,4) i zagađenja voda (uticaj na ljude) – u rasponu od 93,8 do 100. S druge strane kod zagađenja vazduha (uticaj na ljude) prisutna je velika razlika u rasponu vrednosti i to najnižih – u Albaniji (53) i Bugarskoj (63,3), do najviših vrednosti – u Srbiji i Crnoj Gori (100). Što se tiče uticaja na klimatske promene najlošije rezultate pokazuje Makedonija, Bugarska i Hrvatska, dok u području uticaja ribolova na životnu sredinu ima Bugarska a najlošiji u BiH. Kada je reč o biodiverzitetu staništa najbolje vrednosti je imala Albanija a najlošije BiH.

Prema indikatoru – pristup vodi sve zemlje beleže visoke vrednosti – od 92 do 100, kao i prema indikatoru pristup adekvatnim sanitarnim uslovima od 97 do 100. Međutim, značajne razlike se uočavaju kod indikatora zagađenje vazduha upotrebom čvrstih goriva za ogrev u domaćinstvima, čija je vrednost za Bugarsku 17, a za BiH 49,2 i Albaniju 50. Ovi podaci nam govore da u Bugarskoj mnogo manji broj stanovnika koristi čvrsto gorivo za ogrev, nego u BiH i Albaniji. Situacija je potpuno drugačija kada se radi o indikatoru intezitet emisije industrijskih gasova koji izazivaju efekat staklene bašte, prema kom Albanija ima najniži intezitet emisije ovih gasova (42,5), dok Srbija, Crna Gora, Makedonija i BiH beleže najviše vrednosti – u rasponu od 643,5 do 931,6. Ipak na osnovu analize sveobuhvatnih elemenata Indeksa održivosti životne sredine u zemljama Jugoistočne Evrope za 2010. godinu najbolje rangirane zemlje su bile Albanija, Crna Gora i Srbija, zatim su sledile Hrvatska i Bugarska, dok su na začelju bile Makedonija i BiH.²⁹

Evropska komisija zalaže se za zaštitu životne sredine i dostizanje održivog razvoja, a bavi se i praćenjem stanja i nivoa zaštite životne sredine zemalja Evrope i svake godine, nakon obavljenog monitoring, objavljuje iscrpne izveštaje. U najnovijem Izveštaju za Srbiju,³⁰ posebno u delu

29 Janković-Milić, V., Jovanović, S., Krstić, B., (2012). op. cit. str. 473-479.

30 Podaci o aktuelnom kvalitetu životne sredine i nivou njene zaštite preuzeti su iz izveštaja za 2018. godinu koje sastavlja i analizira Evropska komisija. Za potrebe ovog istraživanja koristili smo podatke za zemlje Jugoistočne Evrope. (Energy, Climate change, Environment (2019, Jul 11) Preuzeto sa: <https://ec.europa.eu/>

koji se odnosi na finansijski aspekt zaštite životne sredine, konstatuje se da je postignut određeni napredak u odnosu na prošlu godinu ali da su slabe tačke i nedostaci upravo finansijska sredstva. Preporučuje se da se ojača administrativno-finansijski kapacitet jačanjem Agencije za životnu sredinu i jačanjem Zelenog fonda, da se uspostavi bolja povezanost i sinhronizacija između lokalnog i centralnog nivoa, kao i da je neophodno pojačati rad na reciklaži, monitoringu zagađenosti vazduha i sprovođenju već usvojenih propisa. U Izveštaju za Bosnu i Hercegovinu konstatuje se da nema usklađenosti između strategije zaštite životne sredine i entiteta države, te da je neophodno uskladiti pristup da bi se problem rešio što bolje. Takođe, kao problem se navodi nedostatak finansijskog ulaganja. Hrvatsku je Evropska komisija označila kao zemlju koja je učinila veliki napredak u oblasti zaštite životne sredine, posebno u segmentu naplate taksi i poreza, a dalje preporuke su usmerene na pročišćavanje voda i na završavanju procene i finansiranja specijalnih područja zaštite, posebno u moru. Puno posla predstoji i Severnoj Makedoniji. Stanje je procenjeno kao loše: visoka zagađenost vode i vazduha, loša infrastruktura, nedovoljno razvijeni administrativno-pravni kapaciteti. Preporuke za budućnost su ulaganje u prečišćavanje vode i vazduha, ulaganje u infrastrukturu za reciklažu i odlaganje otpada i bolji monitoring. Izveštaj o Albaniji nalazi da je napravljen pomak u usvajanju zakona i pravnih propisa, ali da je rad na ovom pitanju nedovoljan. Takođe je prisutan visok stepen zagađenosti vode i vazduha, nepostojanje infrastrukture za reciklažu i odlaganje otpada, a neophodno je i raditi i na većem podizanju svesti građana o značaju ove teme. I u Crnoj Gori primećuje Evropska komisija slično stanje: pomake u legislativnom delu i činjenično stanje kao i u zemljama okruženja. Visok stepen zagađenosti, nedostatak nove tehnologije za pročišćavanje vode i vazduha, za odlaganje i reciklažu otpada. Preporuke su sličnog karaktera kao i za skoro sve zemlje: bolje sprovođenje zakona i veće ulaganje u nove tehnologije uz pomoć kojih će se sprovesti mere zaštite ekoloških vrednosti. Grčka je takođe napravila pomak u ovoj oblasti – zapažen je napredak u sferi upravljanja otpadom i pravno-institucionalnom delu. Veoma dobro je implementirala projekat za zaštitu prirode „Life”, a dalje preporuke su usmerene ka informisanosti javnosti o štetnosti zagađenja, sa uputstvima i objašnjenjem kako smanjiti zagađenje i tretirati štetne materije. Neophodno je i staviti akcenat u javnosti na koordinaciji u borbi protiv ekološkog kriminala i ojačati ekonomski segment zaštite.

ZAKLJUČAK

Oblast zaštite životne sredine sve više dobija na značaju i u Jugoistočnoj Evropi i predstavlja složen problem čije rešavanje iziskuje širok spektar uslova i aktivnosti. Rad na podizanju svesti, prvo u Zapadnoj Evropi, doprineo je da ova tema bude prisutnija i u fokusu među stanovnicima zemalja Jugoistočne Evrope u poslednje dve decenije. Informisanje javnosti i širenje znanja ima jednak značaj kao i ostali delovi ovog sistema: pravni, ekonomski, tehnički i tehnološki. Pojedinaac, takođe, može da učini mnogo i treba da bude svestan da i od njega mnogo zavisi budućnost našeg okruženja. Evropska unija, kao izvor ekološkog prava, načela i sistema životne sredine propisala je pravila i standarde za obavljanje ove aktivnosti sa ciljem harmonizacije i jednake zastupljenosti brige i očuvanja za sve zemlje. Pravna regulativa i njeni elementi se polako usvajaju i usklađuju među zemljama Evrope. Određeni broj i najvažnije strategije i propise usvojile su i nužno je da ih se pridržavaju i zemlje koje nisu članice, već su u procesu pristupanja, tzv. članice kandidati. Ono što je veći problem i pretnja ujednačenom radu na ovom pitanju, pored nivoa svesti o značaju ovog problema, jeste nejednakost u ekonomskom i privrednom razvoju, tj. bogatstvu zemalja. Ekonomski instrumenti i ekonomski segment zaštite životne sredine važan su element sistema zaštite i njenog funkcionisanja i omogućavaju njeno sprovođenje. Zemlje Jugoistočne Evrope spadaju u ekonomski nerazvijeniji deo Evrope i nisu u mogućnosti da samostalno i bez praćenja, kontrolisanja i finansijske podrške razvijenih zemalja odgovore ovom izazovu. Da bi se ublažio ovaj disparitet u ekonomskoj moći koji, između ostalog, utiče na kvalitet i uspešnost očuvanja i brige o životnoj sredini, a i da bi se Jugoistočna Evropa uspešno integrisala, obezbeđena je pomoć iz fondova Evropske unije namenjenih zaštiti životne sredine. Problem finansiranja zaštite životne sredine ovih zemalja ima još jedan aspekt, a to je i udeo koji se odvajava iz budžeta za ove namene. Dugo su to bile neznatne sume jer se pitanje životne sredine nije tretiralo kao relevantno i od nacionalnog interesa. Povećanje budžetskih izdvajanja posledica je i pritiska Evropske unije i plod usvajanja određenih propisa i zakona. Izveštaji i postignuti rezultati na planu zaštite životne sredine nisu ohrabrujući niti zadovoljavajući. Pomaci postoje ali je situacija takva da je stanje zaštite životne sredine Jugoistočne Evrope loše i da postoje zajednički i gotovo istovetni problemi: visoka zagađenost, zastarela tehnologija, nedostatak investiranja u nove tehnologije, nesprovođenje usvojenih propisa i strategija, slaba naplata taksi i poreza, nenamenska trošenja sredstava i nedovoljna svest građana o važnosti ovog pitanja). Najčešće korišćeni ekonomski instrumenti u zemljama Jugoistočne Evrope su takse i kazne i sredstva za podsticaj. Najpoznatiji i najviše primenjivan je princip u zemljama Jugoistočne Evrope je *zagađivač plaća*, koji predstavlja ujedno i

načelo zaštite životne sredine i istovremeno spade u ekološko-ekonomsku meru zaštite. Naplate od raznih vrsta ekoloških taksi i kazni i strah od eventualne sankcije nisu dovoljno jak motiv da značajnije utiču i usmere pravna i fizička na lica na poštovanje zakona i propisa. Pre svega, jer se putem njih ne ostvaraju veća sredstva usled nenalaženja i nekažnjavanja prestupnika. Situacija sa podsticajnim merama i investicijama je nešto bolja, učinjeni su veći koraci ali ne dovoljno efikasni da bi se dostigao propisani evropski standard.

Nivo investicija i zaštita životne sredine nisu u skladu sa nivoom zagađenosti zemalja i trenutnim stanjem i kvalitetom životne sredine u kojima se mere sprovode. Evidentno je da je ekonomski aspekt zaštite životne sredine u zemljama Jugoistočne Evrope diskutabilan i da ne ispunjava svoju punu funkciju i ne doprinosi u dovoljnoj meri balansu između ekonomije i životne sredine ni održivom razvoju, a da se spektar korišćenja ekonomskih instrumenata mali i da je proporcionalan stepenu ekonomske razvijenosti.

Dalibor Krstinić, PhD, Assistant Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: krstincdalibor@yahoo.com

Jovana Vasiljković LL.M., Teaching Assistant
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: vasiljkovicjovana5@gmail.com

ECONOMIC ASPECTS OF PROTECTION OF THE ENVIRONMENT IN SOUTHEASTERN STATES OF EUROPE

Abstract:

Protection and improvement of the environment is significant global problem of modern society that requires seeking ways for rational use of natural resources. Therefore, today's attitude towards protection of the environment is imperative because pollution and protection of the environment are for the long time one of

the most relevant problems of modern society. Both pollution and protection of the environment are significantly in world's public focus of interest. In order to instigate active protection of the environment, alongside legal norms and standards, economic instruments that are used in protection of the environment and that need to provide funding for protection of the environment are also necessary. However, question is how much economic instruments, ie financial systems, of the protection of the environment are suitable for degree of pollution and condition of the environment, which parameters are crucial for the investment and attitude towards protection of the environment, are those parameters in accordance with normative solutions and are they depending of degree of state's development? Answers to those questions are going to be study subjects of this paper with special focus towards states of Southeastern Europe.

Key words: *protection of the environment, states of Southeastern Europe, economic instrument*

L I T E R A T U R A

1. Adžemović M., (2002). Dizajniranje ekološko-ekonomskih instrumenata zaštite životne sredine, Svarog, 1 (4), str. 260-272
2. Bogdanović S., Marjanović P., Filipović M., (1993). Životna sredina: institucionalni okviri i nove tendencije u politici zaštite, Beograd, Savezno ministarstvo za životnu sredinu
3. Čavoški A., (2007). Osnovi ekološkog prava Evropske unije, Beograd, Pravni fakultet Union, str. 14-20
4. Despotović Lj., (2002). Ekološka paradigma: prilozi zasnivanju političke ekologije, Novi Sad, Stylos
5. Despotović, LJ., (1989). Ekologija kao kritika modernosti u : Ekologija i kriza: zbornik, Novi Sad, Polja, str. 14-24
6. Energy, Climate change, Environment (2019, Jul 11). Preuzeto sa: https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment_en
7. Janković-Milić, V., Jovanović, S., Krstić, B., (2012). Analiza ekološke dimenzije održivog razvoja zemalja Jugoistočne Evrope na osnovu EPI metodologije. Teme, 36 (2), 461-480
8. Krstić, B., Jovanović, S., Stanišić, T., Stojanović, M., (2012). Državna pomoć – instrumenti za zaštitu životne sredine u Evropskoj uniji i Srbiji, Ekološke teme, 50 (2), str. 205-220
9. Milanović M., Cvijanović D., Cvijanović G., (2008). Prirodni resursi, ekonomija-ekologija-upravljanje, Beograd, Institut za ekonomiku poljoprivrede
10. Mišković D., Petrović O., Babović J., (2013). Održivi razvoj i zaštita životne sredine, Novi Sad, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment

11. Mrdaković Cvetković R., (2006). Privredni razvoj i priliv inostranih zemalja u zemlje u tranziciji, *Ekonomski anali*, 51 (171). str. 75-89
12. Njegovan Z., (2004). Ekonomski instrumenti kao elemenat održive politike zaštite životne sredine, *Industrija*, 32 (3), str. 13-26
13. Riznić D., et al. (2017). Ekonomski aspekti ekonomskog razvoja i uticaj na životnu sredine, *Zbornik međunarodne konferencije o obnovljivim izvorima električne energije, MKOIEE*, 4 (1), str. 139-147
14. Stošić I., Stefanović S., (2012). Investicije i podsticajne mere za zaštitu životne sredine u: Božo Drašković, (redaktor) *Ekonomski aspekti ekološke politike*, Beograd, Institut ekonomskih nauka, str. 291-312
15. Stopić, M., Dičić N., Zorić J., (2009). *Pravci zaštite životne sredine u Srbiji*, Beograd, Beogradski centar za ljudska prava
16. Todić D., (2012). *Vodič kroz EU politike – životna sredina*, Beograd, Evropski pokret
17. Trivić N., (2006). *Ekonomija i ekologija-jedinstvo i/ili suprotnost*, *Anali Ekonomskog fakulteta u Subotici*. (16) str. 3-12
18. Ugovor iz Mاستrihta, *EurActiv.rs*. (2019, Jun, 12). Preuzeto sa: <https://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/6430-ugovor-iz-mastrihta-20-godina-posle->
19. United Nations Environment Programme (2019, Jun 15). Preuzeto sa: <https://www.unenvironment.org/>
20. UNEP Briefs on Economics, Trade and Sustainable Development - Information and Policy Tools from the United Nations Environment Programm, (2019, Jun 16). Preuzeto sa: https://unep.ch/etu/publications/UNEP_Econ_Inst.PDF
21. *Zakon o zaštiti životne sredine*, *Sl. glasnik*, br. 135/04, 36/09, 36/09

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.7:330.34(4-12)(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе" (2019 ; Нови Сад)

Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе = The legal framework and the economic development of the Southeast European countries : [зборник радова са Међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе", 14. новембар 2019. године у Новом Саду] / приредио Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019 (Нови Сад : Фелтон). - 767 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-6019-099-6

а) Привредно право - Економски развој - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 331477767